

22.2.2002 הארץ

06514 00C

22.2.02
דפס

תגובה

אילו בחרו הגרמנים במפא"יניק

מאת ישעיהו ילינק

בכתבה "24 שנים לפני סאראת" מאת חיים הנדוורקר ("הארץ", 1.2), שעסקה בניסיונות תיווך גרמניים בין ישראל למצרים, צוטט בהרחבה ההיסטוריון הגרמני וולפגנג שוואניץ ותואר התייעוד שהוא גילה ברבר היחסים בין הרפובליקה הפדרלית, מצרים וישראל.

ההיסטוריון הגרמני ראוי להערכה רבה על גילוי התעודות. היסטוריונים העוסקים ביחסי גרמניה וישראל שיערו שיש תיעוד כזה, אך לא הצליחו לשים עליו את ידם. התעודות שופכות אור על רמזים המצויים בתייעוד גרמני אחר. ואולם דברי הפירוש לתעודות חייבים להתקבל בזהירות. שוואניץ הוא תלמיד מובהק של האסכולה ההיסטורית המזרח-גרמנית וזו הרי לא הסבירה פנים לישראל.

לפני חתימת חוזה השילומים, ב-10 בספטמבר 1952, לא התייחסו ארצות ערב ברצינות אל המתרחש בין גרמניה המערבית לישראל. רק אחרי חתימת החוזה הן נוכרו, שהחוזה יהיה לעזרה רבה בהתפתחות הכלכלית-החברתית של מדינת ישראל. מאז ועד לאישור החוזה בבונדסטאג, ב-20 במארס 1953, הקימו מדינות ערב מהומה גדולה. הן הפעילו את כל הלחצים האפשריים לסכל את החוזה, או לפחות להקפיאו ולרוקנו מתוכו.

גרמניה המערבית ניצבה לפני קושי גדול: היא הבינה היטב את חשיבות החוזה ליחסיה הבינלאומיים ולמעמדה בקרב האומות, אך היה עליה להתעמת עם איבת הערבים. איבה זו יכלה לפגוע בפיתוח יחסיה עם מדינות בעולם, ובמיוחד עם העולם השלישי, וגם היתה עלולה לסכן את היחסים הכלכליים המתפתחים בין ארצות ערב לגרמניה. לכן חיפשה בון בקדחתנות דרכים לפייס את הערבים בלי

לפגוע בחוזה ובמשמעותו.

בון העלתה שורה של הצעות, בהן העברת השילומים לאו"ם, הפקדת הביצוע בידי מפקח גייטרי והעברת חלק מכספי השילומים לידי פליטי ערב. הצעה זו לפיצוי לפליטי טים עוררה את תשומת לבם של משה שרת ונחום גולדמן – ואת התנגדותו הנחרצת של רוד בן גוריון. רעיון נוסף שעלה בבון היה תיווך בין הערבים לישראל; תפקיד המתווך יועד לקנצלר קונרד אדינאור. תיווך כזה היה מביא תועלת כפולה לרפובליקה הפדרלית: הוא היה משמש מוצא מהקשיים שצוינו וגם היה תורם ליוקרתה של גרמניה. הנה, האויב המר של אתמול פותר בעיות קיומיות של מדינת היהודים כיום. רעיון התיווך שב ועולה בתייעוד, אך מסתיים בלא כלום. את הפרשה שמעלה שוואניץ יש לשבח בכוונות התיווך האלה.

במסגרת המגעים עם מדינות ערב היתה חשיבות רבה לשגרירה של גרמניה המערבית גינטר פוולקה, ששוואניץ מזכירו שוב ושוב. פוולקה נמנה עם הערביסטים המובהקים של שירות החוץ הגרמני. הוא שירת תקופה ארוכה במדינות ערב, במיוחד בבגדד (עד 1938). במכתב מ-1952 הוא מזכיר היכרות של 15 שנה עם הנסיך פייסל, שר החוץ הסעודי. פור לקה סיים את שליחותו במצרים ב-1954, בנסיבות מעורפלות. נראה כי הוא שמח לשרת בארצות ערב.

כרבים במשרד החוץ המערב גרמני, הבין פוולקה היטב את הצורך בחוזה שילומים, אך ראה בו מכשול רציני בהתקרבות של גרמניה אל ארצות ערב. בעת שליחותו בקהיר ניסה למצוא פתרון של פשרה בין ההתנגדות המצרית לחוזה לבין צורכי מדינתו. כך יש להבין את ההתפתחויות שמתאר שוואניץ.

פוולקה לא היה אהוד במשרד החוץ הישראלי, אך לא משום עברו. בעיני הישראלים, הוא היה מוכן שמאמצי הגדר לים לפייס את הערבים יבואו על חשבונם. פעם, לעת משבר

בין בון לירושלים בסוף דצמבר 1952, הפתיע פוולקה את גיר רא יוספטל ואת המנכ"ל של משרד החוץ חיים יחיל בביקור לילי, כל אחד בחדרו, לבושים בפיג'מות, וניסה לשכנעם לקבל את הצעות גרמניה המיועדות לפייס את מצרים. יוספי טל ויחיל נשלחו לבון בבהילות ביהי שבת לכבות את התבער, שהיה אחראי לה במידה רבה פוולקה.

טועה שוואניץ אם הוא סבור שעברו של פוולקה, יהיה אשר יהיה, הפריע לישראלים. דיפלומטים ישראלים ניהלו שיחות עם דיפלומטים גרמנים בעלי עבר נאצי, כמו אותו הרברט בלנקנהורן המוזכר בכתבה. גישה פרגמטית גברה על כוונה מקורית להחרים אנשים כאלה. מאמצי הפיוס של פוולקה, שנראו כפרר-ערביים, הם שהרחיקו אותו מהישראלים.

במאמץ למצוא אישיות ישראלית מתאימה, שתעביר את הצעות המצרים לירושלים, בחרו הגרמנים בפליקס אליעזר שנער, ראש משלחת הקניות הישראלית. לא יכלו לבחור בחיי רה גרועה יותר. שנער לא היה חבר מפא"י ולכן לא נמנה עם חוג מקבלי ההחלטות, אפילו לא בעניין גרמניה. הוא אמנם היה אחד משני היוזמים של המשלחת הישראלית למשא ומתן על השילומים, אך במקורו נבחר ליוז"ר גיורא יוספטל. רק אחרי כן צורף שנער, שעליו הוטל המו"מ המקצועי; התפקיד המדיני והיצוגי נשאר בידי יוספטל. בהיותו ראש משלחת הקניות, שנער היה נתון למרות משרד הכלכלה ולא משרד החוץ. בתוך כזה, לא היה יכול להשתלב היטב בממסד של משרד החוץ. גם באופיו היה "גרמני מדי" לטעמם של ישראליים רבים.

ככלל ניכרים חוסר בקיאות של הגרמנים ואפילו גישה שרלטנית במקצת. גישה זו היתה בעוכריו של משרד החוץ הגרמני ביחסיו עם ישראל לאורך הימים.

הכתוב הוא פרופסור להיסטוריה, חוקר יחסי ישראל-גרמניה